

LBRIS

We know
books

HÉCTOR TOBAR

CEI 33

POVESTEA NESPUȘĂ A BĂRBAȚILOR
ÎNGROPAȚI ÎNTR-O MINĂ DIN CHILE
ȘI A MIRACOLULUI CARE I-A ELIBERAT

Traducere din limba engleză
de Iulia Gorzo

EDITURA
ART

CUPRINS

Prolog: Orașe în deșert. 5

Partea I: Sub muntele tunetului și al întristării

1. Un angajat devotat 29

2. Sfârșitul tuturor lucrurilor 43

3. Ora cinei 62

4. Mi-e foame tot timpul 77

5. Alertă maximă! 103

6. Am păcătuit 122

7. Binecuvântată între femei 148

8. O flacără palpătoare 174

9. Peștera viselor 201

Partea a II-a: Întâlnire cu diavolul

10. Viteza sunetului 237

11. Crăciun 250

12. Astronauți 270

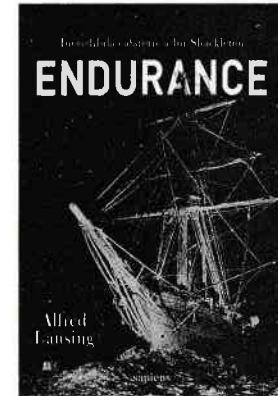
13. Lider suprem 299

14. Cowboy 314

15. Sfinți, statui, Satana 332

16. Ziua independenței.....	343
17. Renaștere.....	359
Partea a III-a: Crucea Sudului	383
18. Într-o țară mai bună.....	385
19. Cel mai înalt turn.....	393
20. Sub pământ	407
21. Sub stele.....	425
<i>Mulțumiri.....</i>	<i>443</i>

Cărțile Sapiens vă recomandă:

Alfred Lansing
Endurance

Traducere din limba engleză
de Gabriel Tudor

Shackleton face tot posibilul pentru a-și salva echipajul și a-l duce înapoi acasă.

În august 1914, Ernest Shackleton a pornit la bordul navei *Endurance* spre Antarctica. Își propusese să traverseze Continentul Alb, ultima mare provocare a explorărilor terestre. În ianuarie 1915, după sute de kilometri parcurși în apele polare, vasul rămâne captiv într-o insulă de gheață. Astfel începe una dintre cele mai dure lupte pentru supraviețuire, o odisee modernă, în care Shackleton face tot posibilul pentru a-și salva echipajul și a-l duce înapoi acasă.

Redactor: Ioana Tudor
Tehnoredactor: Roxana Ciobanu
Corector: Theodor Zamfir
Design copertă: Alexandru Daș

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Tobar, Héctor

Cei 33/Héctor Tobar; trad. din lb. engleză de Iulia Gorzo. –
București: Cărțile Sapiens, 2025
ISBN 978-630-321-590-7
I. Gorzo, Iulia
821.111

Héctor Tobar
*Deep Down Dark: The Untold Stories of 33 Men Buried in a
Chilean Mine, and the Miracle That Set Them Free*
Copyright © 2014 by Héctor Tobar
All rights reserved

© Cărțile Sapiens, 2025, pentru prezenta ediție
Cărțile Sapiens este un imprint al Grupului Editorial ART

PROLOG: ORAȘE ÎN DEȘERT

Mina San José se află în interiorul unui munte rotund, stâncos și lipsit de viață din deșertul Atacama din Chile. Vântul erodează încet suprafața muntelui într-o pulbere fină, gri-portocalie, care se scurge la vale și se adună în bălți și dune. Cerul de deasupra minei e azuriu și gol, astfel că soarele poate înfierbânta nestingherit umezeala din sol. Cam o dată la doisprezece ani, o furtună demnă de acest nume se năpustește asupra pustietății, deșertând ploaie peste domeniul San José. Praful se transformă atunci într-un mâl gros ca betonul proaspăt turnat.

Puțini turiști vizitează acest colț de Atacama, deși în secolul al nouăsprezecelea, naturalistul Charles Darwin a fost în trecere prin zonă în expediția sa în jurul lumii, la bordul unei nave de cercetare a Marinei Regale. Localnicii i-au spus povești implauzibile științific care asociau ploile rare cu seismele. Imensitatea Atacamei și absența faunei l-au surprins pe Darwin, care descrie deșertul în jurnalul său ca pe „o barieră mult mai greu de trecut decât cel mai

spumegos ocean¹. Chiar și azi, ornitologii care trec prin această regiune din Chile observă că speciile de păsări sunt rare, aproape inexistente. Pe măsură ce te afunzi în deșert, singura prezență vie care se remarcă e cea a bărbaților, uneori și a femeilor, angajați în mine, transportați de camioane și microbuze spre munții de unde extrag aur, cupru și fier.

Bogația mineralelor de sub dealurile sterpe atrage în minele din Atacama muncitori din orașul vecin Copiapó și din multe alte colțuri îndepărtate din Chile. Juan Carlos Aguilar călătorește cel mai mult până la San José: peste o mie cinci sute de kilometri. Pe hartă, Chile are forma unui șarpe, iar Aguilar străbate jumătate din corpul șarpelui ca să ajungă la locul de muncă. Naveta lui săptămânală începe în pădurile temperate din sudul țării. În mină, supervizează – în ture de șapte zile care încep joi dimineața – o echipă de trei oameni care repară încărcătoarele frontale și vehiculele turtite, insectoide, cu brațe lungi, cărora li se spune „jumbo“. Dar drumul lui spre serviciu începe cu treizeci și șase de ore mai devreme, în seara de marți, în orașul Los Lagos. Acasă nu se găsesc slujbe la fel de bine plătite ca cea din deșert, așa că bărbatul își urcă într-un autocar trupul uzat, de vârstă mijlocie și privește cum defilează pe geam umbrele pădurilor de fag, plantațiile de eucalipt și râurile de munte. Vremea corespunde poziției sale: e înnorat și picături de ploaie bat în geamuri, așa cum se întâmplă de obicei când pleacă

¹ Charles Darwin, *Călătoria unui naturalist în jurul lumii pe bordul vasului Beagle*, traducere de Radu Tudoran și Dinu Bondi, Editura Tineretului, București, 1958, p. 349 (n. red.).

la muncă. Cantitatea medie de precipitații în regiunea din Chile unde trăiește el, la paralela 40 a Emisferei Sudice, e de două sute cincizeci și nouă de centimetri pe an¹.

Unul dintre mecanicii din echipa de trei persoane a supraveghetorului locuiește ceva mai aproape de mină. Raúl Bustos pleacă la muncă din portul Talcahuano, nu departe de paralela 37. Cu cinci luni în urmă, un tsunami provocat de un cutremur cu magnitudinea de 8,8 a lovit Talcahuano. Dezastrul a ucis peste cinci sute de oameni, a inundat orașul cu mici lacuri de apă oceanică în care se zbăteau mii de pești și a ras baza navală unde era el angajat. Bustos are doi copii, e un tată tipic și un soț devotat. Se urcă într-un autobuz spre nord, apoi traversează un peisaj plat plin de sere și tractoare, de pârloagele și terenurile cultivate din inima agricolă a țării. Trece prin orașul Chillán, unde-și începe călătoria spre nord alt membru al echipei lui Aguilar, apoi prin Talca, unde un operator de jumbo înalt, creștin fervent, urcă și el într-un autobuz. Lucrătorii din mina San José sunt împărțiți în două ture, A și B, de câte șapte zile fiecare, și toți acești bărbați au fost repartizați în tura A. Tura A e împărțită la rândul său în schimburi de zi și de noapte de câte douăsprezece ore, astfel încât mina funcționează fără întrerupere, de la 8 dimineața la 8 seara și mai departe până a doua zi la 8 dimineața.

Navetiștii din tura A intră în Santiago, cu ai săi zgârie-nori în construcție și drumuri suspendate. Băieții din sud ajung dimineața devreme la Santiago, o capitală latino-americană înfloritoare, a cărei principală caracteristică,

¹ Ceea ce se traduce în 2.590 de litri pe metru pătrat pe an (n. red.).

silueta masivă și amețitoare a Anzilor vecini, se pierde adesea în negura celebrului smog al orașului.

În autogara din centrul orașului Santiago, nu departe de palatul prezidențial din Chile, și alți bărbați pornesc spre mina San José. Unul dintre aceștia este Mario Sepúlveda, un bărbat frenetic, cu doi copii, cunoscut printre colegi pentru că forțează încărcătorul (astfel încât mecanicii sunt nevoiți să-l repare în mod repetat), vorbește prea mult și prea tare și e în general imprezvizibil. Miercuri după-amiaza, Mario pornește cu întârziere în călătoria de opt sute de kilometri de la Santiago până la mina San José: e foarte posibil să întârzie la muncă. La San José, Mario e poreclit „Perri“, o prescurtare de la „Perrito“, diminutivul lui *perro*, câine. Întrebați-l pe Mario de ce i se spune Perri și o să vă dea explicația că-i plac câinii (are acasă doi mairdanezi salvați) și că „am inimă de câine“. Mario e loial ca un câine, dar dacă încerci să-i faci vreun rău, „te mușcă“. El și soția lui, Elvira, au doi copii, primul conceput într-un moment de pasiune „în picioare, sprijiniți de un stâlp“. Au acum o casă la periferia din Santiago, obiectul său cel mai de preț fiind o ladă frigorifică mare, iar locul său preferat, măsuța pătrată din living. Înainte să plece în nord ia o ultimă masă expeditivă împreună cu Elvira, cu fiica lor adolescentă, Scarlette, și cu fiul mai mic, Francisco.

După ce lasă în urmă centrul din Santiago și trec prin suburbiile muncitorești din nordul orașului, diferitele autobuze care-i transportă pe lucrătorii din tura A intră în văi pline de viță-de-vie și pomi fructiferi, în dreapta profilându-se Anzii înzăpeziți în augustul hibernal. Clima e mediteraneeană, dar peisajul e tot mai puțin verde pe

măsură ce orele trec și latitudinile se succed: 33°, 32°, 31° sud. În curând vor intra în regiunea aridă cunoscută ca Norte Chico, Nordul Apropiat.

Mineri și alți aventurieri au străbătut acest drum încă din zorii istoriei chiliene. Pentru Chile, Nordul e o frontieră deșertică, un Vest Sălbatic. Aici îi plăcea dictatorului Augusto Pinochet să-și închidă dușmanii, adunând peste o mie de opozanți politici în spațiile locuibile ale unei mine de salpetru abandonate, unde aceștia își omorau timpul studiind astronomie sub cerul imaculat al deșertului. Mișcarea unionistă din Chile s-a născut în nord, fiind fondată la începutul secolului douăzeci de muncitorii din minele de nitrat, masacrați apoi în orașul Iquique, iar în actuala democrație chiliană, mare parte din nord votează în continuare fidel cu stânga. Mai mult, la ordinul lui Pinochet, bărbații și femeile pe care i-a ucis au fost îngropați în deșert în morminte nu prea adânci, în Norte Grande sau Nordul Îndepărtat, iar osemintele lor sunt găsite chiar și după patruzeci de ani de rudele care-i caută pe „dispăruți“.

Când bărbații din tura A ajung în portul Coquimbo, la 400 de kilometri de mina San José, urmează drumul pe care a mers Charles Darwin în 1835, în etapa chiliană a călătoriei sale. Chile era la vremea aceea o țară tânără, abia împlinise douăzeci și cinci de ani, iar Darwin a coborât de pe vasul său, HMS *Beagle*, ca să facă observații despre geologia, flora și fauna locului – o mică expediție pe uscat, cu patru cai și doi catâri. Drumul dintre Coquimbo și Copiapó trece prin cea mai veche regiune minieră din Chile, iar naturalistul britanic a întâlnit mulți mineri în lenta lui înaintare.

În orașul Los Hornos, oamenii din tura A întrezăresc Oceanul Pacific pe porțiunea unde Route 5, cunoscută și ca Autostrada Panamericană, trece pe lângă plajă. Există ceva crud în această ultimă privire spre ocean și orizont, în timp ce soarele de sfârșit de după-amiază își întinde razele calde peste vasta suprafață a apei: în următoarele șapte zile, bărbații își vor petrece aproape toate orele de lumină la șase sute de metri sub pământ, în peșteri prin care abia se pot strecura cu vehiculele. În aceste săptămâni de lucru în plină iarnă în Emisfera Sudică, vor vedea soarele doar în treacăt, timp de câteva minute dimineața, înainte să intre în tură, și la prânz. Nu departe de plaja din Los Hornos, Darwin a văzut un deal exploatat sistematic, „găurit de galerii ca un mușuroi uriaș de furnici”¹. A aflat că minerii locali câștigau uneori sume grase, după care, „întocmai ca marinarii răsplățiți cu premii bănești”, găseau modalități de a-și „risipi” comoara. Minerii pe care i-a întâlnit Darwin beau și cheltuiau în exces, iar peste câteva zile se întorceau „fără o para chioară” la slujbele lor mizere, unde își începeau truda „mai grea decât a animalelor de povară”.

Minerii din tura A știu că nu vor rămâne prea curând lefteri – de fapt, sunt bine plățiți prin comparație cu majoritatea muncitorilor chileni din epoca modernă. Chiar și cei mai prost plățiți primesc în jur de o mie două sute de dolari pe lună (aproape triplul salariului minim din Chile) și, dacă punem la socoteală unele bonusuri acordate pe sub mână, câștigă chiar mai mult. Ei nu-și risipesc câștigurile, ci le folosesc pentru a imita stilul de viață al clasei mijlocii, cu tot cu credite de consum, împrumuturi

¹ *Ibid.*, pp. 339-340 (n. red.).

imobiliare și pentru afaceri, pensii alimentare pentru fostele soții și taxe de școlarizare pentru copiii lor adulți care urmează facultăți. Câțiva dintre bărbații din tura A sunt evangheliști și nu consumă alcool, iar imprevizibilul Mario Sepúlveda face parte din Martorii lui Iehova și nu bea nici el. Dar majoritatea își îngăduie o dușcă sau două după o zi de lucru: băuturile lor preferate sunt whiskey, bere și vin roșu. Categorie, câțiva trag la măsă mai mult decât ar trebui. În Copiapó, capătul drumului cu autocarul pentru navetiștii din sud, unul dintre colegii lor din nord e în așa hal de beat, încât riscă să nu mai ajungă la muncă a doua zi. Munca sub pământ rămâne și în societatea chiliană modernă un efort fizic dificil, care-i poate face pe mineri să se simtă ca niște „animale de povară” maltratate, iar moartea bântuie în continuare minele subterane, așa cum se întâmplă de când lumea. Mergând spre nord, Darwin a nimerit la înmormântarea unui miner, un bărbat dus la groapă de patru colegi. Purtătorii sicriului erau îmbrăcați în „costume” ciudate, adică niște cămăși de lână lungi, în culori închise, șorțuri de piele și brăuri în culori vii. Minerii nu se mai îmbracă astfel, dar cei de la San José au deplâns de curând pierderea unor colegi. În plus, și-au văzut prietenii mutilați de explozii neașteptate ale unor roci care păreau solide, aceasta fiind una dintre cauzele cele mai imprevizibile ale accidentelor în minieritul la mare adâncime. Raúl Bustos, mecanicul din portul Talcahuano, e oarecum nou-venit la San José. Dar a văzut altarul construit de colegi sub pământ pentru victimele minei. Pe drumul cu autobuzul poartă la el un rozariu pe care-l va lua și în mină când va începe ziua de lucru.

În ultima etapă a călătoriei, minerii trec hotarul sudic al deșertului Atacama, o câmpie unde Darwin a găsit cu greu hrană pentru animale. În Atacama, probabil nu doar cel mai arid, ci și cel mai vechi deșert de pe glob, există stații meteo unde n-a căzut niciodată vreun strop de ploaie. De la ferestrele autocarului, pare că Dumnezeu ar fi hotărât să smulgă toți copacii, apoi și mare parte din tufe și arbuști, lăsând doar câteva plante robuste care să puncteze cu pete kaki șesul de un maroniu palid. Peisajul de la marginea drumului revine treptat la viață când autobuzele intră în zona verde, irigată și pestriță, din valea râului Copiapó. Arborii de piper, ubicui în orașele de deșert din Statele Unite, își au originea în acest colț de Chile și încep să-și facă apariția pe marginea drumului, scuturându-și pe pământ frunzele subțiri, în timp ce autocarele sosesc în orașul Copiapó. Pe ultimii cinci sute de metri ai traseului bărbații trec pe lângă vechiul cimitir public din Copiapó, unde odihnesc multe generații de mineri, inclusiv tatăl unuia dintre lucrătorii din tura A, un miner pensionat care a murit din cauza băuturii și a fost îngropat în urmă cu câteva zile. După cimitir, autocarul se strecoară iute pe lângă un cartier de barăci din lemn și tablă, unul dintre cele mai sărace din oraș, apoi trece podul scurt de peste canalul râului Copiapó.

Grosul muncitorilor de la San José trăiesc la Copiapó, orașul cel mai apropiat de mină. Mulți sunt mineri veterani, cu vârste între patruzeci și ceva și șaizeci și ceva de ani, iar râul le evocă amintiri plăcute. În copilăria lor, Copiapó era viu, iar ei alergau prin apele lui răcoroase, adânci până la glezne. Pe atunci, în locul unde Route 5

traversează râul, trifoiul creștea abundent, la fel ca în vremurile când Darwin ajungea în Copiapó și semnala în jurnal acel parfum plăcut. Râul Copiapó începuse să moară cu o generație în urmă, pentru ca azi să devină o hidoșenie kaki, garnisită cu gunoaie și tufe spinoase. În Copiapó, media anuală a precipitațiilor nu depășește un centimetru¹, iar în canal n-a mai curs apă de la ultima furtună de amploare care a lovit orașul, cu treisprezece ani în urmă.

Când autobuzul oprește în autogară, navetiștii din tura A coboară pe peron și-și descarcă bagajele. Iau taxiuri comunale pentru a parcurge scurtul drum prin Copiapó până la una dintre cele două pensiuni unde vor dormi în următoarele șapte nopți. Pe 5 august, în orele de dinainte să înceapă lucrul, toți bărbații din tura A, cu o singură excepție, se află în Copiapó sau în suburbiile muncitorești ale orașului.

În 1835, pe când Darwin vizita Chile, geologia era în fașă: pe vapor, în drum spre America de Sud, citise unul dintre textele fundamentale ale noii științe, *Principiile geologiei* de Charles Lyell. Ajuns în Chile, Darwin a văzut o erupție vulcanică în Anzi și a observat prezența unor scoici pe pământ, la câteva zeci de metri deasupra nivelului mării. A prins și un cutremur de două minute pe când se odihnea într-o pădure, lângă portul Valdivia. Cu mai bine de un secol înainte de cristalizarea teoriei plăcilor tectonice, aceste experiențe și observații l-au condus pe Darwin la concluzia că pământul de sub tălpile sale era împins în sus încetul cu încetul de aceleași forțe care

¹ 10 l/m² (n. red.).

determinau exploziile vulcanice. „Putem prea bine trage concluzia că forțele care înalță continente, fie printr-o mișcare înceată și continuă, fie prin mici tresăriri succesive, și forțele care, la anumite perioade, pompează materia vulcanică prin guri de crater deschise sunt identice“¹, nota el. Astăzi, geologii spun că Chile stă pe „Cercul de Foc“, acea vastă îmbinare a unor bucăți din scoarța planetei de dimensiuni continentale. Placa Nazca se împinge pe sub Placa Sud-Americană. Ca un copil care se strecoară în pat și ridică așternutul într-un gheb, Nazca a ridicat America de Sud, formând culmile de șase mii de metri ale Anzilor, un proces pe care geologii îl numesc orogeneză.

Stânca munților aflați la nord de Copiapó s-a născut din străfundurile Pământului, din magmă, și e străbătută de vaste rețele de zăcăminte pestrițe, pline de minerale. Aceste filoane au fost create cu mai bine de o sută patruzeci de milioane de ani în urmă, în epoca reptilelor, cu vreo douăzeci de milioane de ani după apariția plantelor cu flori pe planetă, dar înainte de sosirea albinelor și cu patruzeci de milioane de ani înainte ca *Argentinosaurus*, cel mai mare dinozaur, să cutreiere continentul. O zeamă bogată în minerale s-a ridicat prin scoarța Pământului, scurgându-se prin fisurile sistemului de falii Atacama timp de peste o sută de milioane de ani, de la sfârșitul jurasicului și până la începutul paleogenului. Până la urmă, zeama s-a solidificat, luând forma unor cilindri de rocă bogată în minereuri, înalți de 200 de metri, care se numesc „brecii“, precum și a unor straturi subțiri de filoane întrepesute pe care geologii le numesc „vine“. Aceste

¹ Charles Darwin, *ibid.*, p. 318 (n. red.).

zăcăminte îngropate de cuarț, calcopirită și alte minerale străbat dealurile de la sud-vest la nord-est, trasând linii pe harta prospectorilor ca un ecou al giganticelor plăci continentale aflate la mulți kilometri dedesubt.

În Copiapó, două microbuze ale companiei, poreclite *liebres* (iepuri), încep să-i culegă pe minerii din tura A de la cele două pensiuni și din diverse stații presărate în cartierele muncitorești ale orașului. Multe astfel de microbuze fac ture prin Copiapó în această dimineață pentru că orașul cunoaște un boom, cel mai recent dintr-un ciclu boom-criză care durează de trei sute de ani. Goana după aur și criza anilor 1700 în Copiapó fuseseră urmate, cu trei ani înainte de sosirea lui Darwin, de o goană după argint. Până la sfârșitul secolului al nouăsprezecelea, argintul se terminase, dar inventarea explozibililor pe bază de nitrat a dus la un boom al minelor de salpetru ceva mai departe, în deșertul Atacama. Minerii chileni furnizau ingredientul principal cu care europenii se războiau și se omorau pe capete. În schimb, această mană neașteptată a dus la invadarea de către Chile a pământurilor vecine bogate în nitrat, Bolivia și Peru, Copiapó fiind baza operațiunilor militare. Dar victoria în Războiul Pacificului s-a soldat cu un nou declin al economiei din Copiapó, când investițiile au început să ocolească orașul, scurgându-se spre teritoriile nou cucerite de Chile. Cu toate astea, cererea tot mai mare de cupru la nivel global din secolul douăzeci a fost urmată de un nou boom și de construirea unui cuptor local pentru topit cuprul în 1951. La sfârșitul secolului douăzeci, o serie de „miracole“ economice asiatice au făcut să crească atât cererea pentru minereuri